ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 5 րուբլ, կէս տարվանը 3 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ, Редакція „Мшакъ."

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 9—12 ժամ (բացի կիւրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են ամեն լեզվով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառից մի կոպէկ։

PAYS ÉTRANGERS

S'adresser pour les annonces et les abonnements à MM. BOUÊT et C-o (Office de publicité) 23, rue de la Chaussée-d'Antin.

P A R I S.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ում պիտի ընտրենք։—Նեքին տեսութիւն։ Դատաստանական։ Աւազակութիւնը մասնաւոր կալուածներում։ Նամակ Աշտարակից։ Նամակ Ագուլիսից։ Նամակ Մոսկվայից։ Նամակ Խմբագրին։ Նեքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Քաղաքական տեսութիւն։ Հայ"ց կղերական կուսակցութիւնը Կ. Պօլսի մէջ և «Ասիա» լրագիրը։ Նամակ Գօթայից։ Նամակ Ստրասբուրգից։—Խառն լուրեր։—Յայտարարութիւններ։

ՈՒՄ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐԵՆՔ

I

Քաղաքային վարչութեան նոր ընտրութիւնների օրը մօտենում է։

Ամեն կողմից լսվում են հետևեալ հարցերը՝ ո՞ւմ ընտրենք ձայնաւորներ, ո՞ւմ ընտրենք քաղաքագլուխ....

Մեր կարծիքով այդ տեսակ հարց անկարելի է առաջարկել, եթէ ընտրողները իրանց աչքի առաջ ոչ մի գաղափար, ոչ մի իդեալ չունեն, ոչ մի սկզբի վրա չեն հիմնվում, այլ՝ ո՞ւմ ընտրենք խօսքը ասելով, սորան կամ նորան, այս կամ այն անձնաւորութիւն աչքի առաջն ունեն։

II

Մեր մասին հոգացող տէրութիւնը եթէ մտցնում է մեզ մօտ քաղաքային ազատ ինքնավարութիւնը, իր լայն ընտրողական և ներքին քաղաքային կառավարչական իրաւունքներով, սորանով ցոյց է տալիս մեզ կատարեալ հաւատարմութիւն, որ մենք ընդունակ ենք գործ դնել այդ մեզ տուած իրաւունքը, իսկ ուրիշ կողմից, եթէ էլ կասկածէր որ մենք առաջին ժամանակ անփորձ կը լինենք ինքնավարութեան իրաւունքը գործ դնելու, դարձեալ ցոյց է տալիս, որ կամենում է վարժեցնել մեզ ժամանակով այդ իրաւունքը օրինաւոր կերպով վայելելու համար։

III

Այժմեան դարում մարդկային հասարակութեան մէջ երկու գործող սկիզբներից՝ անձնական և հասարակական սկիզբներից, վերջինը քանի գնում է աւելի և աւելի նշանակութիւն է ստանում։ Կար ժամանակ, երբ մարդը չը ճանաչելով հասարակական փոխադարձ օգնութիւնը, հաւատ էր ընծայում միայն իր սեփական մտաւոր ոյժերին։ Իւրաքանչիւր մարդ կարծում էր իրան ստեղծագործութեան կատարելատիպ, և նրա բոլոր խելքը կայանում էր նրա անձնական, առանձնական հայեացքների վրա, ուղիղ թէ սխալ լինէին նրանք։—Այդ անձնական սկիզբն էր....

IV

Այժմեան դարի խելքը պարունակվում է ոչ թէ անձնական, անսխալական համոզմունքների և հայեացքների մէջ, այլ մեր դարի խելքը, եթէ կարելի է ասել, հաւաքական է... ոչ ոք իրաւունք չունի միայն իր անձնական ոյժերի վրա վստահել, եթէ ոչ, նա անդադար սխալներ կանէ. ոչ ոք իրաւունք չունի հասարակական գործերում իր խաբ ուրիշ խելքից բարձր դասել, այլ հասարակական գործողի գաղափարները, համոզմունքները և հայեացքները պէտք է միջին արտայայտութիւն լինեն հասարակութեան հայեացքների և ցանկութիւնների։

V

Այդ հասարակական սկիզբը փոքր առ փոքր մտնում է գործում ամեն տեղ և յետ է մղում անձնական, անսխալական սկիզբը։ Խորհուրդ հարցնել ամենքից, յարգել ամենքի հայեացքը, ընդունել և սեփականացնել բազմութեան համոզմունքները, դուրս բերել անգամ բոլոր ծայրայեղ, և միմեանց հակառող անձնական գաղափարներից մի միջին, բոլոր հակառութիւնները հաշտեցնող գաղափար, անդադար խորհրդակցել և իր անձնական համոզմունքը միշտ վերստուգել, նրան քննադատութեան տակ դցել—ահա ժամանակակից խելքը, և այդ 'ի հարկէ աւելի դժուար է, քան թէ վստահել միայն իր անձի վրա, իր խելքը իւրաքանչիւրից բարձր դասել, և ունենալ միայն այն մխիթարութիւն, որ թէև ես սխալվում եմ, բայց գոնէ իմ կամքն եմ կատարում....

VI

Ամեն հասարակական համագործութիւն, հասարակութեան ամեն ինքնավարութիւն հիմնվում է այդ հասարական սկզբունքի վրա։

Տէրութիւնը շնորհելով մեզ քաղաքային ազատ ինքնավարութիւն, սորանով ապացուցանում է որ կամենում է վարժեցնել հասարակութիւնը իր քաղաքի ներքին, տնային գործերը ինքնավարել....

Մեզանից ուրեմն կախված կը լինի արժանաւորապէս օգուտ քաղել այդ մեզ շնորհված իրաւունքից և ընտրել քաղաքի ներկայացուցիչներին ոչ թէ դէպի այս կամ այն մարդ անձնական համակրութիւն ունենալով, այլ մեր ուղեցոյց պէտք է լինի այն հայեացքը, թէ մեր ընտրվողները որչափ կը համապատասխանեն հասարակական սկզբունքի գաղափարին, որքան կենթարկվեն ժամանակակից խելքի պահանջներին, որքան կը մօտենան (որովհետև կատարելութիւնները ոչ մի տեղ չը կան) հասարակական սկզբունքին հետևող մարդկինների իդեալին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ

1874 ամի հոկտեմբերի 26-ին Թիֆլիսի նահանգական դատարանում քննուեցաւ Թիֆլիսեան փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան գործը։

Փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան հաւատարմատար պ. Արղութեանցը առաջարկելով հաշտարար դատաւոր պ. Դոլուխանեանցին 800 մանէթանոց մի մուրհակ, որով պ. Լեյբոյ Վօլկովիչը պարտ է եղել պ. Ասէևվին 800 մանէթ, խնդրել է որ այդ գումարը վըճռով ստացվի պ. Վօլկովիչից յօգուտ ընկերութեան։ Վօլկովիչի փաստաբան պ. Պլուշչեվսկին յայտնել է, թէ այդ փողը արդէն Ասէևը ստացել է և թէ պ. հաշտարար դատաւորը երբև անդամ ընկերութեան չէ կարող այդ գործը ենթարկել իրա քննութեան, համաձայն 195 յօդուածի քաղաքական կանոնաց։

Պ. Դոլուխանեանցը յայտնել է որ այդ գործը նա կարող է քննել, պատճառ, եթէ ընկերութեան անդամները իրաւունք չունենան ընկերութեան գործերը քննելու, այդ դատաւորն պիտի միան անվճիռ, քա որում Թիֆլիսի բոլոր դատաւորները ընկերութեան անդամներ են։ Առաջադրելով այդ գործը նահանգական դատարանը պ. Դոլուխանեանը կարծում է որ գործը պիտի ենթարկվի իրա քննութեան։

Դատարանը վճռեց. փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան կանոնադրութեան 2, 21 և 70 յօդուածների համաձայն ընկերութեան բոլոր անդամներն կապուած են համերաշխութեամբ (круговая порука), պատասխանատու են՝ մէկը բոլորի տեղ և բոլորը մէկի տեղ, ամէն մի օգուտ կամ վնաս ընկնում է ընկերութեան անդամների ոչ թէ անդամական վճարի վերայ (членскій взносъ) այլ և ամէն մի անդամի կայքի վերայ այն քանակութեամբ, որքան բաց թողած է նորա համար կրեդիտ։ Այդ հիման վերայ պ. Դոլուխանեանցը լինելով ընկերութեան մէջ մասնակցող անձն, ուրեմն է և օգտակից (заинтересованный) ընկերութեան գործերին։ Այսօր բանը 800 ռուբլի վերայ է, որը կորցնելով, ընկերութեան վնասը կամ կը լինի աննկատելի և կամ այնքան փոքր, որ չէ կարող յարուցանել առանձին բողոք, բայց վաղը կարող է գործը հասնել քանի մի հազարների, որի վճռելուց ընկերութեան անդամներն կարող են ահագին վնասներ կրել կամ օգտուիլ։ Այդ հիման վերայ նահանգական դատարանը որոշեց, որ պ. Դոլուխանեանցը չէ կարող գործը քննել, ուստի գործը ուղարկեց Թիֆլիսի գաւառական հաշտարար դատաւոր, պ. Կիպիանիի քննութեանը։

Ա. Մ. Փ.

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՄ

Թիֆլիսին շրջակայ մասնաւոր կալուածներում պահապանների և հովիւների կողմից աւազակութիւնը վերջին ժամանակներս սովորական գործ է դարձել։ Անցնողները, մանաւանդ որսորդները, անդադար ենթարկվում են կալուածատէրերի ծառաների կողմից յարձակմունքներին։ Յաճախ պատահում է, որ նրանցից վերցնում են հրացաններ, կողոպտում են նրանց, թողնելով նրանց իրանց մարմնի շորերը, վերցնում են մինչև անգամ փող, անպատւում են, ծեծում են նրանց,—և այդ բոլորը անում են կալուածատիրոջ անունով, հաւատացնելով, որ նա է հրամայել այդ ձևով վարվել անցնողների հետ։ Այդ տեսակ վարմունքից նեղութիւններ են կրում բացի որսորդներից և հասարակ գիւղացիք։ Մի խեղճ մարդ անցնում է, քշելով իր կովը կամ եզը. կենդանին անցնելով ճանապարհի վրա, վերցնում է փոքր ինչ չոր խոտ ճանապարհի երկայնութեամբ դըրած խոտի կոյտերից,—յանկարծ խոտի կոյտի յետևից դուրս է գալիս հարուստ կալուածատիրոջ մի պահապան, (կարծես դիտմամբ դրել էր նա խոտը ճանապարհի վրա, որ այդ մի տեսակ որոգայթ լինի անցնողների համար), ընկնում է խեղճ գիւղացու վրա, ծեծում է նրան և պահանջում է նրանից կալուածատիրոջ անունով 3, 4, 5 րուբլ տուգանք տաւարից կերած խոտի համար....

Պահապանների այդ տեսակ ջերմեռանդ հըպատակութիւնը կալուածատէրերից տուած հրամանին, դառնում է նրանց համար նիւթական մի մատչելի, և հեշտ հասանելի աղբիւր.... և ճշմարիտ, աւազակութենից ինչ աւելի հեշտ միջոց կարող է լինել փող վաստակելու....

Թիֆլիսը շրջապատող բոլոր կալուածներից իր պահապանների աւազակութեան կողմից ամենանշանաւոր տեղն է բռնում իշխան Իվան Մուխրանսկու կալուածքը, որտեղ ամեն անցնողը անպատուած, կողոպտած, ծեծված է լինում։

Այդ տեսակ կոպիտ հարստահարութեան մի օրինակ նորերումս առիթ է տուել մի հետաքրքիր դատաստանական պրոցէսի Թիֆլիսեան նահանգական դատարանում։

Նորերումս պ. Խոջօրօվիչ իր մի բարեկամի հետ անզգուշութիւն ունեցան որսորդութիւն անել իշխան Մուխրանսկու հողերի վրա։ Նըրանց վրա յարձակվեցան իշխանի աւազակ—պահապանները և որսորդները իրանց պարտաւորված տեսան պաշտպանվել զէնքով։ Մի թուրք պահապանին պ. Խոջօրօվիչը հրացանից սպանեց, միւսին վիրաւորեց։ Գործի քըննութեանը կանչվեցան և շատ ուրիշ վկաներ, որք զանազան ժամանակներում անցել և ներկայ թէերին որսորդութիւն էին արել պ. Մուխրանսկու հողերի վրա, և ամենքը ստուգեցին այն անասելի հարստահարութիւնների և անպատւութեան մասին, որ նրանք կրեցին իշխանի կալուածների վրա նրա պահապանների կողմից։ Դատարանը արդարացրեց սպանութեան մէջ մեղադրված պ. Խոջօրօվիչին։

ՆԱՄԱԿ ԱՇՏԱՐԱԿԻՑ

Աշտարակ գիւղը գտնվում է Քասաղ գետի արևմտեան ափումը Երևանայ նահանգում և Էջմիածնայ գաւառում։ Հիւսիսային և արևմտեան կողմից բարձրանում են Արագած լերան ճիւղերը, իսկ հարաւային կողմից գիւղը պատած է ընդարձակ այգիներով և սկսվում է լայնատարած դաշտ մինչև Մասիսի ստորոտը։ Այնպէս որ Աշտարակից երևում է ոչ միայն Մասիսը իւր ալեզարդ գլխով և նրա մօտ իւր փոքր եղբայրը, այլ և ահագին դաշտը մինչև 60 վերստ տարածութեամբ, որոյ վրա սփռած կան շատ գիւղեր և որի միջով անցանում է Արաքը։ Գիւղի միջով անցանում է մեծ առու, որով ջրւում են այգիները և որոյ ջուրը վեր է առած Քասաղից, մի քանի վերստ հեռաւորութեամբ գիւղից, որովհետև գետը ունի բաւական մեծ անկումն, այնպէս որ Աշտարակայ մօտ նա հոսում է շատ խոր ձորի միջով։

Բնակիչները, թւով 3 հազար են թէ արական և թէ իգական սեռի. ազգերը հայ են և ի հնուց ունեցել են սովորութիւն չընդունել իւրեանց մէջ և ոչ մի այլազգի։ Բայց պէտք չէ կարծել որ նոքա չենայելով պէս բոլորովին չեն կամեցել յարմարութիւն ունենալ այլազգեաց հետ՝ ընդհակառակը Աշտարակցիք շատ մեղմ, աչքաբաց մարդիկ են և ունեն մեծ յարգանք դէպի լուսաւորութիւն և կան շատ աշտարակցիք ուսած ուսումը Մոսկվայում և այլ տեղեր և այժմ ևս ուսանողներ զանազան քաղաքներում։ Բոլոր Աշտարակցիք ունեն այգիք և նոցա գլխաւոր պարապմունքն է խաղողից գինի և արաղ պատրաստել, որոնք ծախում են Ալէքսանդրապօլու, Ախալքալաքու, Ջալալօղլու և Նոր-Բայազետու գաւառներում։ Առհասարակ աշտարակցիք շատ աշխատասէր և հասկացող են առուտուրի մէջ և գիւղումը կայ 26 կրպակ, որոնց մեծ մասը ձոթի առուտուր է անում։ Գիւղը ունի հինգ եկեղեցի, որոնցից երկուսը աւերակ են։ Սուրբ Մարիամ եկեղեցու քարերի վերա գտնվող արձանագրութիւնները համնում են

մինչև 550 տարին։ Աշտարակ, ինչպէս և ցոյց է տալի իւր անունը, առաջ եղել է բերդ և այժմ ևս երևումեն նրա հետքերը։ Գիւղի մի մաս մինչև այժմ կոչւում է «բերդի Թաղ», աւերակ եկեղեցիներից մինը առաջ բերդի եկեղեցին է եղել։

Աշտարակը ունի երեք ուսումնարան՝ երկուսը տղայոց և մինը օրիորդաց, որոնց բարեկարգելու համար մինչև 1871 թիւը զանազան աղբիւրներ կային, իսկ այժմ ցամաքած են, զոհ լինելով ուսումնարանի հոգաբարձու մի քանի պարոնների եսականութեանը և անհեռատեսութեանը։ Վերջապէս մինչև այսօր աշտարակցիք չունեն լաւ վարժապետներ ուսումնարանների համար. որովհետև հոգաբարձու պարոնայքը աշխատում են կարգել ոչ թէ այնպիսի վարժապետ, որ բան հասկացող լինի, այլ այնպիսին, որը իւրեանց խօսքին հլու լինի և մի քանի մանէթով արժան առնի։ Աշտարակում, ինչպէս և շատ տեղ, դեռ ևս տևում է աղալարների հին բանակալութիւնը և մեծ յանցանք է համարւում աղքատին կամ մի քանի ջահել տղայոց հարուստի ընդդէմ որ և իցէ բան խօսել և նոցա պակասութիւնները կամ անարդարութիւնները ցոյց տալ, հոգևորական թէ աշխարհական լինի այդ հարուստը։ Աշտարակցու համար ունի նշանակութիւն երկու բան—հ ա ր ս տ ո ւ թ ի ւ ն և չ ի ն. նորա կարծիքով եթէ ուսում առնողը չին չստացաւ, ուրեմն նա յիմար և տգէտ է և բոլորովին պատուի արժանի չէ...

Գիտեմ որ իմ գրածս անախորժ պիտի թուի մի քանի բաղդաւոր աղաներին, որոնք ոչինչ չը գիտենալով, գիտնական են և որոնց չունեցած լաւ յատկութիւնները չեմ գովաբանում, բայց թող ներեն՝ մի և նոյն ժամանակ չէ կարելի ծառայել ճշմարտութեանը և ստութեանը։

10-ին հոկտ. Սօսանուէր

ՆԱՄԱԿ ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

Սկսած արդէն 1870 թուականից, այսինքն երբ Ագուլեաց երկսեռ ուսումնարանները սկսեցին զրկուել փոքր առ փոքր իրանց առաջուայ ունեցած ուսուցիչներից, ագուլեցի հայրերը բարւոք համարեցին ուղարկել իւրեանց որդկերանց ուրիշ քաղաքներ (Թիֆլիզ, Բաքու, Մոսկուայ) ուսում առնելու համար միջնակարգ ուսումնարաններում։ Սկիզբը ուղարկում էին, նայելով տղի հասակին 14—15—16 տարեկան, իսկ յետոյ անպայման կերպով թէ մեծ և թէ փոքր։ Եւ այսպէս մենք կարող ենք տեսնել այժմ ագուլեցի երեխայոց մեծ քանակութեամբ վերոյիշեալ քաղաքներում։ Մենք չենք կարող չգովել այդպիսի ձգտումները և մինչև անգամ պիտի զարմանանք, որ սոքա այսպիսի կարճ միջոցում կարողացան գոնէ մակերևոյթապէս հասկանալ ուսման բազմակողմանի օգուտները։ Բայց որքան և գովելի լինէին այդ հայրերի նպատակները, այնու ամենայնիւ մենք չենք կարող չը յիշել այդպիսի վարմունքի մի քանի վնասները, որոնց վերա մինչև այժմ երևի ուշադրութիւն չեն դարձրած ագուլեցիք։ Ինչպէս որ մենք վերևը յիշեցինք այդպիսի օտար քաղաքներում գտնուող աշակերտների մէջ կան բաւական հասածներ, բայց կան մի և նոյն ժամանակ բաւական մանրեր 11—12 տարեկան. Այս մանր երեխաները ուսումնարան մտնելու համար նախ և առաջ պատրաստվում են և իհարկէ ռուսաց լեզուով։ Բայց յայտնի է, որ մի որ և իցէ նոր լեզու կամ մի առարկայ սովորելու համար, հարկաւոր է գիտենալ փոքր ի շատէ հիմնաւորապէս մի որ և իցէ լեզու. այդ լեզուն պիտի լինի մայրենի լեզուն, որին համոզուած է, կարծեմ, ամեն մի հասկացող մարդ։ Բայց այդպիսի երեխան, դուրս գալով Ագուլիսից, դեռ չէ կարողանում մի երկու խօսք իրարու հետ հասկանալի կերպով կապել, ուր մնաց որ նա հասկանայ ռուսերէնը, որ այնչափ թոյլ է դաս տրվում Ագուլիսում։ Նա պատրաստվում է, բայց բոլոր ջանքերը համարեա ապարդիւն են լինում, մինչև որ նա չի կարողանում պարզ խօսել ռուսերէն։ Եւ այսպէս մի ամբողջ տարում, եթէ այդ ևս յաջողում է, հազիւ կարողանում է մտնել առաջին դասատունը, մոռանալով մի և նոյն ժամանակ օր ըստ օրէ հայոց լեզուն, սկսած արդէն պատրաստուելու առաջին օրից։

Մի և նոյնը չէ նկատվում աւելի մեծ տղերոց վերա։ Նոքա գիտենալով հայոց լեզուն, արդէն քիչ կամ շատ ուսման ճաշակն առած, շուտով սովորում են ռուսաց լեզուն, և որովհետև առարկաներից բաւականին անցել են երկրորդ և երրորդ դասատներում, այդ պատճառաւ պատրաստուելու համար ոչինչ մեծ արգելք չէ լինում, այնպէս որ կարճ միջոցում նոքա մտնում են 2-րորդ, 3-րորդ և մինչև անգամ չորրորդ դասատունները։

Բացի այն վնասը որ փոքրերը բաւականին ժամանակ են կորցնում և այն որ հայոց լեզուն մոռանում են, մենք նշմարում ենք և մի ուրիշ ոչ պակաս վնաս, այն է՝ այդպիսի մատաղ տարիքներում գալով օտար երկիրներ, ուրեմն և ենթարկելով վաղօրօք իւր կեանքը ուրիշ պայմանների տակ, երեխան բաւականին թուլանում է, շուտով կորցնում է իւր առողջութիւնը։

Աստծնիս օրինակները դեռ շատ չեն, բայց վախենում ենք, որ շատերը այդ հայրերից օրինակ վերցնեն, որով վնասելով իւրեանց որդկերանց, նաև կը վնասեն ուսումնարանին, նուազացնելով տարեց տարի աշակերտների թիւը։ *)

30-ին հոկտ. Ա. Ա.

*) Ցայտնի է, որ այժմեան Ագուլեաց տղայոց ուսումնարանի երրորդ դասատան չունենալու պատճառը աշակերտներ չունենալուցն է։

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Հոկտ. 21.

Հայր Վահան վարդապետն Բաստամեանց, ամսոյս 18-ին, վերադարձաւ Պետերբուրգից, ուր մնաց նա երկու երեք շաբաթ։ Որպէս այստեղ, նոյնպէս և այնտեղ, ինչպէս լսում ենք, նա սիրալիր ընդունելութիւն է գտած ի մեր համազգեաց։ Եւ ճշմարիտ, որքան գնում է՝ այնքան աւելանում է մեր ազգայնոց համակրութիւնն առ հայր Վահան։ Նա միջոց և ժամանակ գտաւ յերեկեան օրն ևս մի գեղեցիկ և ազդու բան խօսելու մեր եկեղեցում։ Քարոզի նիւթն էր մի ընդհանուր տեսութիւն մեր կրօնի վերա հեթանոսութեան օրերից սկսեալ, մինչև ցմեր ժամանակն, մեր լեզուի վերա՝ որ միակ միջոց է կրօնը և ազգութիւնը պահպանելու, ևս և մեր դպրոցների և ճեմարանների վերա առհասարակ՝ որք պահպանելով լեզուն, կպահպանեն ուրեմն և կրօնն և ազգութիւնն։ Հայր Վահանն ուղիղ նկատեց նաև թէ մեր ազգն միշտ յօժարամիտ է ձեռնտու լինել մեր դպրոցաց, ուսումնարանաց, և ճեմարանաց, որպէս և այժմ ևս սիրով օգնական է հանդիսանում նա էջմիածնական նորակառոյց ճեմարանին. բայց այդ յօժարամիտ ձեռնտուութիւնը որպէս թէ բաւական չէ մեր դպրոցաց և ճեմարանաց ծաղկման և յառաջադիմութեան համար, այլ «հարկաւոր է, ասաց նա, որ ազգը հսկէ իւր տուածի վերա, որպէս զի այդ տուածը հասնի ուղղակի իւր նպատակին» Ուրեմն, ուրիշ խօսքերով ասելով՝ եթէ ազգն բաւականանայ միայն նուիրաբերութեամբք, և թողու առանց ուշադրութեան իւր նուիրած գումարաց գործածութիւնը, և եթէ էջմիածնական ճեմարանն ի վերջոյ չարդիւնաւորէ այն յոյսերը, զորս սպասում է ազգն, այս բանումս անշուշտ մեղաւոր կլինի դարձեալ ազգն, որ «չհսկեց իւր տուածի վերա»... Ի մի կողմանէ բոլորովին համաձայն լինելով հայր Վահանի այս մտքի հետ, ի միւս կողմանէ կարող չեմ չնկատել՝ թէ բուն իսկ էջմիածնում հակառակ են ընթանում այս մտքին։ Քանիցս անգամ, զորօրինակ, հայ պարբերական թերթերի մէջ հաշիւ ու համար խնդրուեցաւ էջմիածնայ ելից ու մուտքի մասին, բայց անօգուտ. վասն զի «Արարատ» ամսագիրն՝ որ միշտ ուրախութեամբ հրատարակում է նուիրատուութեանց ցուցակը, երբէք չհրատարակեց նոյն նուիրատուութեանց գործածութեան մասին և ոչ մի տեղեկութիւն։ Այլ ընդհակառակն հաշիւ ու համար պահանջողներին և կամ նոցա (էջմիածնեցւոց) կարծեաց հակառակ բուն գրողներին քարկոծեց և ազգատեաց անձանց կարգն դասեց։ Վասն որոյ ցանկանումեմ ի սրտէ, որ Վահան վարդապետի վերևում բերուած խօսքերն անպատուղ չմնան, ևս և որ էջմիածնական միաբանութիւնն և „Արարատ“ ամսագրին վերջապէս հասկանան՝ թէ հաշիւները ծածկելէն կամ թագուցանելէն օգուտ չկայ, և թէ ոչ ամենայն հակառակ խօսողն արժանի է քարկոծվելու և ազգուրաց համարուելու։

Բաստամեանց հօր ժողովարարութիւնն որպէս այստեղ, նոյնպէս և ի Պետերբուրգ, յաջող ընթացք ունեցաւ, և մինչև ցայսօր ժողովուած նուիրաբերութեանց գումարն հասանում է մինչև 2800 ռուբլի, այն է՝ ի Մոսկով 1100 ռ. և ի Պետերբուրգ՝ 1700 ռուբլի, բացի այն խոստմունքներից՝ որք եղած են յայլ և այլ անձանց նուիրելու իւրաքանչիւր տարի որոշեալ փողի գումար։ Բացի դրամական նուիրաբերութեանց, հայր Վահանն ստացաւ ի նուէր էջմիածնական ճեմարանի՝ ի հոգաբարձութենէ մայրաքաղաքացն Հայոց եկեղեցեաց՝ Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի նկարուած գեղեցիկ և յոժ մեծ պատկերը, որ գտանուում էր վերջին ժամանակներումս մայրաքաղաքիս յանուն Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյն մէջ։ Լսեցի նոյնպէս, որ և պ. Զ. Մսերեանցն արդէն յայտնել է Վեհափառ Կաթողիկոսին իւր յօժարամտութիւնը դաղարեցուցանել ընդդէմ էջմիածնական տպարանին ունեցած իւր դատը, և նուիրել էջմիածնական ճեմարանին այն 2400 ռուբլի արժաթն, որ նա կարող էր և իրաւունք ունէր օրինօք ստանալ յէջմիածնական տպարանէն, եթէ իւր դատը դաղարեցուցած չլինէր։ Ցիշեալ դատն ինչպէս յայտնի է ծագեցաւ ի տպագրութենէ յէջմիածին ի 1865 ամի՝ հանգուցեալ Մսեր Մսերեանցի «Հաւատապատում» և „Քրիստոսապատում“ տետրակայ ոչ միայն առանց որ և իցէ թոյլտուութեան ի կողմանէ հեղինակին, այլ և հակառակ օրինաց տէրութեան, և որք (յիշեալ տետրերն) վաճառւում են մինչև ցայժմ ի վնաս հեղինակի օրինաւոր ժառանգաց։

Երկու երեք օրից յետոյ հայր Վահան վարդապետն պիտի ուղևորի յէջմիածին Օդէսսայի ճանապարհաւ։

Հաւաստի աղբիւրից իմացայ նոյնպէս՝ թէ էջմիածնական նորակառոյց ճեմարանն համարուելու է բարձրագոյն ճեմարանաց կարգում, որպէս Ռուսաց Ակադեմիաներն, և թէ նոյն ճեմարանում ուսուցիչ և կամ ուսուցչապետ լինել ցանկացողքն անշուշտ պիտի ունենան ուսումնական աստիճանք կամ տիտղոսք, առանց որոյ ճեմարանն չպիտի ընդունէ և ոչ մէկը։ Ուր մնաց ուրեմն „Արարատայ“ խմբագրի ասելն (Արար. տ է. էջ 311) թէ „մեզ տիտղոսաւոր անձինքը հարկաւոր չեն... գործոյ մարդիկը փնտռեմք և գըտնեմք“։

Նոյեմ. 4

Մայրաքաղաքիս և Պետերբուրգի ռուս լրագիրներն հրատարակեցին բարձրագոյն հաստատուած (հոկտեմբերի 1-ին ներկայ ամի) կովկասեան կոմիտեի օրագրութիւնն ի մասին հիմնարկութեան էջմիածնական հոգևոր ճեմարանի, ևս և նոյն ճեմարանի կանոնադրութիւնքն։ Ուշի ուշով կարդալով որպէս կովկասեան կոմիտեի օրագրութիւնն, նոյնպէս և յիշատակեալ կանոնադրութիւնքն՝ մեք կարող չեմք չը խոստովանել՝ թէ այն ամենայն ինչ որ մեք գրած էինք, և այն ամենայն ինչ որ «Արարատ» ամսագիրն աշխատեցաւ ցոյց տալ իբր սխալ մեկնուած և հասկացուած ի մեր կողմանէ, այժմ ակն յայտնի երևում է մեր կարծեաց հիմնաւորութիւնն, և «Արարատի» անկեղծութեան կարծիքական լինելն։ Մեք շատ ուրախ եմք, որ կարողացանք ունենալ էջմիածնական նորահաստատ ճեմարանի իսկական նպատակի համար նոյն կարծիքը, որ այժմ տեսանում եմք ի տէրութեան հաստատուած կանոնադրութեան մէջ։ Այս նշանակում է, ուրիշ խօսքերով ասելով, որ մեք բարձրացուցանելով մեր ձայնը «Արարատի» մէջ տպագրուած էջմիածնական ճեմարանի ծրագրի քանի մասանց անհիմնութեանց վերա՝ խորհած եմք միայնպէս, որպէս խորհում է և ցանկանում է ոչ միայն մեր ազգն, (Ռուսաստանցիք), այլ և բարեխնամ տէրութիւնն։ Ի համեմատութենէ «Արարատեան» ծրագրի՝ Բարձրագոյն հաստատուած կանոնադրութեան հետ (որ նոյն ծրագրի թարգմանութիւն պիտի լինէր), յայտնի երևում է նոցա մէջ նշանակուած նպատակաց զանազանութիւնքն։ Օրինակի համար առ՛ առաջին յօդուածն, որի մէջ նշանակուած է ճեմարանի նպատակն։

Բ ա ր ձ ր ա գ ո յ ն հ ա ս տ ա տ ո ւ ա ծ կ ա ն ո ն ա դ ր ո ւ թ ի ւ ն.

«Էջմիածնական հայոց հոգևոր ճեմարանն է բարձրագոյն հոգևոր ուսումնական հաստատութիւն, որ ունի նպատակ տալ ընդհանուր և աստուածաբանական գիտութիւն հայոց եկեղեցւոյն լուսաւոր կերպիւ ծառայելու համար, և հայ լուսաւորչական հոգևոր-դպրոցաց ուսուցիչներ պատրաստելու համար»։

Ա ր ա ր ա տ ի մ է ջ հ ր ա տ ա ր ա կ ո ւ ա ծ ծ ր ա գ ի ր ն.

«Նպատակ ճեմարանի Ս. Էջմիածնի է պատրաստել զ կ ղ ե ր ի կ ո ս ե կ ե ղ ե ց ա կ ա ն ս բարեկիրթս և քաջահմուտս եկեղեցական և աստուածաբանական ուսմանց և արտաքին կարևոր կենցաղօգուտ գիտութեանց և լեզուաց ի պէտս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ»։

Ահա այդպէս կ ղ ե ր ի կ ո ս ե կ ե ղ ե ց ա կ ա ն ն ե ր պատրաստելու նպատակն ի մի կողմէ ձըգուում, և էջմիածնական ճեմարանն ստանում է այս իսկ նպատակն, որ մեք ցանկանում էինք և որ ցանկանում է անշուշտ բոլոր ազգն. Այս այսպէս լինելոյն ապացոյց է նաև այն՝ որ Բարձրագոյն հաստատուած կանոնադրութեան մէջ բոլորովին ի բաց է թողուած ծրագրի երկոտասաներորդ յօդուածն, այն է՝ թէ «ուսումնաւարտ աշակերտք ճեմարանի պարտին ընդունել յատկապէս զ ա ս տ ի ճ ա ն վ ա ր դ ա պ ե տ ո ւ թ ե ա ն» և այլն, ևս և այն նամակներն, զորս ես ստանում եմ յամենայն կողմից, և որոց մէջ յայտնվում է ինձ համակրութիւն իմ ընդդէմ «Արարատի» գրած յօդուածոյս մասին։ Ուստի, եթէ «Արարատ» ամսագիրն այսուհետև ևս շարունակելու լինի՝ նախատել, անպատուել և պարսաւել զմեզ, այդ նորա կամքն է. իսկ մեք՝ առանց ուշ դարձուցանելու այդ նախատանաց՝ համարձակութեամբ կլցուցանեմք մեր ազգայնոց ցանկութիւնը՝ բանալ էջմիածնեցւոց աչքը...

Սկայորդի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս. 12 նոյեմբ.

Խնդրեմ տպել հետևեալ գրութիւնս:

Իսկոյն ստացայ Քաղաքային Վարչութեան կողմից ա զ դ ա ր ա ր ո ւ թ ի ւ ն (պօվեստկա) ընտրողական ժողովի համար երրորդ բաժանման, որ լինելու է 23-ին նոյեմբերի Մուխրանսկու տանը (կլուբի դահլիճում)։ Ազդարարութեան հետ ստացայ և թուղթ, որի վրա նշանակված է իմ համարը և որի վրա 24 կանդիդատ ստորագրելուց յետոյ, ես պէտք է ստորագրեմ անունս։ Այդ հրաւէրքը շատ դժուարացրեց ինձ և տարակուսութեան մէջ գցեց։ Մի կողմից պէտք է նշանակել 24 կանդիդատ ց է ն զ (ձայնի իրաւունք) ունեցողներից, իսկ Քաղաքային Վարչութեան մասնաժողովը չէ էլ հրատարակել ընտրողների ցուցակը, այնպէս որ կամենալով գրել ինձ համամիտ անձանց անունները տոմսակի վրա, չը գիտեմ նրանցից որոնք մտած են ցուցակի մէջ և որոնք չեն մտած... Երկրորդ որ ես չեմ կամենում իմ ցոյց տուած կանդիդատների անունների տակ իմ անունս ստորագրեմ,—բայց եթէ էլ չը ստորագրեմ, ու այդպէս յետ դարձնեմ պարոն քաղաքագլխին, էլի իմ թիւը բլանկի վրա գրած է, այնպէս որ իմ համարից կիմանան թէ ես ով եմ...

Չը գիտենալով ինչ անեմ, ինչ չանեմ, ստիպված եմ դիմել հասկացող մարդիկներին որ գրեն իմ տեղը 24 կանդիդատների անունները։ Բայց այդպէս անելով միթէ կը նշանակէ թէ ես ինքս իմ ընտրողական կամքը ազատ եմ յայտնում... Եւ քանիսներ մեր երրորդ բաժանման ընտրողներից այդպիսով ուրիշների, աւելի հարուստների և ընտրութիւններից ով գիտէ ինչ օգուտներ և շահեր սպասողների ազդեցութեան տակ կը դըլնվեն...

Այդ ամենը աչքի առջև ունենալով, համարձակվում եմ առաջարկել՝ կամ վարչութիւնը պէտք է մեզ ընտրողներիս բլանկ ուղարկէր առանց պահանջելու ընտրողի անունը ստորագրելու և առանց նրա թիւը նշանակելու բլանկի վրա, կամ այդ տոմսակը կանդիդատների անուններով պէտք է առաջարկէինք ընտրողական ժողովի օրը և իրան ժողովի ժամանակ, քուէարկութենից առաջ։

Երրորդ բաժանման մի ընտրող

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շ ա մ ա խ ո ւ ց հաղորդում են մեզ, որ այնտեղ հոկտեմբերի 28-ին գիշերվայ երկրորդ ժամին գետնաշարժութեան երկու հարուած զգալի եղան, բայց ոչինչ վնաս չը պատճառեցին։

***

Հրատարակվեցաւ Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ (Էնֆիաճեանի և ընկ. տպարան) պ. Ղազարոս Ա ղ ա յ ե ա ն ց ի մի գրքոյկ «Հայկական Հնչիւնների մասին (լուծումն տարակուսութեանց) (?) վերնագրով, Պօլսոյ հայերին նուէր հեղինակից։»—Գինն է 25 կոպ.։

***

Ե ր և ա ն ի մեր նամակագիրը հաստատ աղբիւրից տեղեկացնում է որ արդէն մի քանի արուեստաւորներ գնացին Երևանից Էջմիածին և աշխատելու են ճեմարանի շինութեան վերա և որ երեք ամսից յետոյ շինութիւնը կը ստանայ իր առաջվայ կերպարանքը։

***

Պ. Միքայէլ Միրզոյեանց գրում է մեզ Ա լ ե ք ս ա ն դ ր ա պ օ լ ի ց՝ դէպի Տաճկաստան փախած մի քանի աւազակներ, որոնք անդադար անհանգստացնում էին գիւղերի բնակիչներին, նորերումս կրկին անցնելով սահմանը Արփաչայից ոչ հեռու, Ղարախաչ սարի մօտ սահմանապահ կօզակներին հանդիպեցին։ Կռուի ժամանակ աւազակներից մի քանիսը սպանվեցան, իսկ նրանցից չորսը և նրանց ձիանիրը բերվեցան քաղաք։

***

„Тифл. Вѣстн.“ լրագրում տպվեցան նորերումս երկու յօդվածներ, որք քննում են այն կարգադրութիւնը որ արել է մեր քաղաքային վարչութիւնը, ուղարկելով ընտրողներին հրաւիրական թղթի հետ և մի տոմսակ, որտեղ պէտք է ընտրողը անուանէր 24 կանդիդատների անունները, ինքն ստորագրէր տոմսակը և այդպէս յետ դարձնէր քաղաքագլխին։ Լրագիրը կարծում է, որ այդպիսով գաղտնի քուէարկութիւնը կը դառնար բացարձակ քուէարկութիւն և առիթ կը տար շատ տարակուսութիւնների, անբաւականութիւնների և քաղաքացիների միմեանց մէջ երկպառակութեան ծագելուն, մանաւանդ որ այդ ընտրութեան ձևը հակառակ է ռուս օրէնսդրութեան ոգուն։ Այդ ձևը վաղուց է որ մերժուած է այլ ռուս քաղաքային վարչութիւններից և փորձով ճանաչված է որպէս անյարմար։ Առաջին յօդվածի հեղինակը, պ. Եւանգուլեանը, առաջարկում է նորից գումարել ձայնաւորների ընդհանուր ժողովը, տարակուսութիւնները պարզելու համար, իսկ ինքն լրագիրը, իր առաջնորդող յօդվածի մէջ, թէև համաձայն է հեղինակի բոլոր մտքերի հետ, միայն կարծում է որ ընդհանուր ժողով գումարելը աւելորդ է, այլ հարկաւոր է միայն ընտրութեան օրը պահանջել որ նոր տոմսակներ առաջարկվեն, որտեղ անուանված կը լինէին կանդիդատներ և մի և նոյն ժամանակ յայտնել թէ ընտրողական ժողովից դուրս կազմված տոմսակները անվաւեր պիտի համարվեն։ Լրագիրը շատ իրաւացի նկատում է թէ ընտրողական ժողովից դուրս կազմվող կանդիդատների ցուցակները առիթ կը տան անուանի և ոյժ ունեցող մարդիկներին ճնշել փոքր ընտրողների բազմութեան վրա։ Իսկ խղճմտանքի վրա ներգործած ճնշումը հակառակ է ինքն օրէնսդրութեան ոգուն։

⁂

Թիֆլիսի երաժշտական ընկերութեան դահլիճում սկսվեցան և շարունակվում են ռուս ներկայացումները և իտալական օպէրայի երգիչների խմբի կօնցէրտները.

⁂

Վրաց «Դրօէբա» լրագրին գրում են Քութայիսից, որ այդտեղ հոկտեմբերի 21-ին եղել է ներկայացումն վրաց լեզուով. Ներկայացրել են պ. Գ. Սունդուկեանցի „Պէպօ“ կօմէդիան. Գործողութիւնը ընդհանրապէս լաւ է կատարվել. Առանձին ուշադրութիւն են դարձրել իրանց վրա՝ պ. Բարխուդարեանց և տիկին Արամեանց. Թէև Պէպօի դերը կատարող պ. Քուրցիկիձէ լաւ էր, բայց տեղ տեղ թոյլ. Միւս դերերի կատարելը բաւականացուցիչ էր.

⁂

Տվէր նահանգի Կորչևա քաղաքում պատահել է նորերումս հետևեալ անցքը, ինչպէս պատմում է ռուս „Новости“ լրագիրը. Պ. Ն. Խավսկի, որ զրկվեցաւ դատաստանական պրիստավի պաշտօնից և վերջին ժամանակ պարապում էր փաստաբանութեամբ և այսպիսով պահում էր իր բազմաթիւ ընտանիքը, փաստաբանների վերաբերեալ նոր կանօնադրութեան մտցնելու պատճառով պէտք է հարցաքննութիւն տար վկայական ստանալու համար. Պարոնը, թէև քննութիւն դեռ տուած չէր, բայց լսել էր, որ իրան չեն կամենում վկայական տալ, համարելով նրան անարժան թէ բարոյապէս, թէ իրաւաբանական հմտութիւնների կողմից. Յուսահատված, որ այսուհետև ոչինչ միջոց չի ունենայ իր ընտանիքի ապրուստը հայթայթելու, պ. Խավսկի վճռել վրէժխնդիր լինել դատաւորներից և օգուտ քաղելով որ Կորչևա քաղաքում հաշտարար դատաւորների ժողով կար, գնաց հաշտարար միջնորդ Մակովսկու տուն, ուր հաւաքված էին հաշտարար դատաւորները, հանեց ատրճանակը և սկսեց արձակել նրան հերթով բոլոր հաշտարար դատաւորների վրա. Առաջ արձակեց հաշտարար դատաւոր Դօմբրօվսկու վրա և սաստիկ վիրաւորեց նրան, յետոյ հետևեալի վրա, բայց չը դիպաւ և այդպիսով ուզում էր շարունակել, բայց նրան բռնեցին և այդպիսով արգելեցին հաշտարար դատաւորների այդ անողորմ սպանութեանը... Խավսկի գտնվում է այժմ բանտում.

⁂

Երրորդ բաժանման ընտրողների քաղաքային վարչութեան համար ընտրողական ժողովը նշանակված է նոյեմբերի 23-ին (շաբաթ օրը) կլուբի դահլիճում, իշխ. Մուխրանսկու տանը, Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Կուլման որ փորձել էր իշխան Բիսմարկին սպանելու, դատաստանական քննութեանը Վիւրցբուրգի մէջ ենթարկվելուց յետոյ, դատապարտվեցաւ 14 տարվայ բանտարկութեան բերդի մէջ և իրաւունքների զրկվելուն. Բանտարկութեան ժամանակամիջոցը անցնելուց յետոյ, նրա վրա կը նշանակվի 10 տարվայ պօլիցիական հսկողութիւն. Ասում են որ ոչ ոք փաստաբաններից չը կամեցաւ պաշտպանել Կուլմանին, և դատարանը ստիպվեցաւ նշանակել նրան պաշտօնական պաշտպան.—Գրաֆ Առնիմի գործը դադարեցրած է և ինքն գրաֆը ազատված է. Նա այժմ Նիցցայումն է, որտեղ պէտք է վերականգնեցնէ իր առողջութիւնը.

ԱՒՍՏՐԻԱ. Արդարութեան մինիստրը մի ծրագիր է առաջարկել Վիէննայի պատգամաւորների ժողովին մի նոր օրէնսդրութեան վրա պատիժների մասին որ օրինակված է գերմանական քրէական օրէնսդրութեան համեմատ.—Վիէննայում պատահեց նորերումս հետևեալ անցքը՝ ազգային լուսաւորութեան մինիստր, պ. Շտրէմայեր, որ ռա հասարակ շատ անժողովրդական է Աւստրիայում, եկաւ համալսարան և ասաց մի ճառ, որտեղ բաւական խստութեամբ խօսեց այն բանի վրա, թէ քանի մի ժամանակից համալսարանը ընկել է, թէ այլ ևս չէ երևում ոչ ուսուցիչների և ոչ ուսանողների մէջ առաջվայ եռանդը. Մի և նոյն ժամանակ մինիստրը յայտնեց տէրութեան ցանկութիւնը ուրիշ մի րէկտօր (կառավարիչ) նշանակել համալսարանում. Ուսանողները և պրօֆէսօրները ընդունել են այս տեսակ նկատողութիւնը և տէրութեան կողմից նոր րէկտօր նշանակելու ցանկութիւնը որպէս վիրաւորանք համալսարանի անկախ ինքնավարութեան իրաւունքներին և որպէս իրաւազանցութիւն մինիստրի կողմից, որովհետև գերմանական համալսարանները անկախ են տէրութենից և րէկտօրի նշանակելը կախված է ինքն համալսարանից, այսինքն պրօֆէսօրներից, և ոչ թէ տէրութենից. Ուսանողները և պրօֆէսօրները շփացրին մինիստրի խօսքերը, իսկ րէկտօրը մի սաստիկ ճառ ասեց մինիստրութեան դէմ, յարձակվելով ինքն մինիստրի վրա և ծաղրելով նրան.

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ. Ամերիկայի մէջ վերջին ընտրութիւնների հետևանքն այն է, որ գրեթէ ամեն տեղ հանրապետական կուսակցութիւնը անաջողութիւն ունեցաւ և ընտրվածների մեծ մասը պատկանում է ռամկապետական կուսակցութեանը. Սէնատում հանրապետականները դեռ բազմաթիւ են, բայց Ներկայացուցիչների ժողովում մեծ մասը կազմում են ռամկապետականները. Լրագիրները նայում են այդ հետևանքի, որպէս հանրապետութեան նախագահ, գէնէրալ Գրանտի վատ կառավարութեան դէմ ամբողջ ազգի բողոքի վրա. Ի հարկէ ընտրութիւնների այդ տեսակ հետևանքը տեսնելով, էլ յոյս չը կայ որ գէնէրալ Գրանտը երրորդ անգամ նախագահ ընտրվի.

ԹԻՒՐՔԻԱ. Կ. Պօլսի անգլիական „Levant Herald“ լրագիրը ծանուցանում է թէ Սիրիայի գաւառի մէջ գտնված բողոքական դըպրոցները փակվելու հրաման են ստացել.—Տէրութեան հրամանով „Ասիա“ օրաթերթը խապառ արգելվեցաւ, իսկ „Թատրօն“ լրագիրը երկամսեայ դադարման դատապարտվեցաւ. Այս ցաւալի խստութեան պատճառը „Ասիա“ լրագրի դէմ „Պատրիարքարանի դէմ ոխական և չափազանց լեզու գործածելն է“, ինչպէս յայտնում է տպագրական տեսչութեան ազդը. „Թատրօնի“ դադարման պատճառը դեռ յայտնի չէ.—Հայազգի նկարիչ Յովհաննէս Այվազօվսկի փառաւոր ընդունելութիւն է գտնում Կ. Պօլսի բոլոր շրջանների մէջ.—„Մասիս“ հաղորդում է որ Զօրլուի և Չաթալճայի մօտ բնակվող չէրքէզները շարունակում են իրանց ասպատակութիւնները. Նորերումս քառասունի չափ չէրքէզ Լապաճայի և Սինէքլիի երկաթուղու գործաւորների վրա յարձակվեցան և կողոպտեցին նրանց. Ցաւալի է որ այդ աւազակներից զէնքերը չեն խլում, որ նոքա չը կարողանան զինաւորված յարձակմունքներ անել.—„Մասիս“ լրագիրը գրում է, որ Եգիպտոսի խեդիվը Փոքր Ասիայի սովատանջ բնակիչների համար ուղարկեց երկու շոգենաւ լի ցորենով. Բացի սորանից նա դարձեալ ուղարկեց նոյն ողորմելիների համար 50 հազար գրիւ ցորեն, 2000 վերարկու, նոյնքան վարտիք և նոյնքան շապիկ.

ՀԱՅՈՑ ԿՂԵՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ. ՊՕԼՍԻ ՄԷՋ ԵՒ «ԱՍԻԱ» ԼՐԱԳԻՐԸ

Հայոց կղերական կուսակցութիւնը Կ. Պօլսի մէջ վերջապէս հանեց իր դիմակը և համարձակ գործել սկսեց. „Ասիա“ հայոց լրագիրը թոյլ տուեց իրան ազատ խօսել պատրիարքարանի դէմ,—և ահա մեր ազգասէր և ժողովրդական հոգևորականութիւնը, կղերական կուսակցութեան և կրօնական ժողովի միջոցով մատնում է յիշեալ լրագիրը թիւրքաց տէրութեան, գանգատվելով նրա դէմ և խնդրելով խափանել լրագիրը. Տէրութիւնն էլ հրաման է տալիս խափանել „Ասիա“ լրագիրը առանց դատաստանի.

Ուրեմն մեր հայոց կղերական կուսակցութիւնը, սկսում է ցոյց տալ նոյն բնաւորութիւնը որ յատկանիշ է ամեն կղերական կուսակցութեան՝ որտեղ տեսնում է հակառակութիւն, եթէ կարող է, ոյժ և բռնաւորութիւն գործ կը դնէ,—եթէ ոչ, կը դիմէ մատնութեանը. „Մասիս“ լրագիրը իրան վըրդոված է ցոյց տալիս այդ խափանման պատճառով, բայց պատուելի լրագիրը ինքն չէ նկատում, որ իր ցաւակցութեան խօսքերում երևում է նոյն մատնողական ոգին, որով և իրան բարոյապէս աւելի բարձր չէ ցոյց տալիս, քան թէ կղերական մատնիչները.

„Մասիս“ իր 1600 համարի մէջ, տպելով այդ անցքի մասին մի յօդված, վերջացնում է իր դատողութիւնները հետևեալ տողերով՝

„Իսկ „Ասիայի“ խափանման գալով, կը ցաւենք, որ վարչութիւնն անբարոյականութեամբ ամբաստանեալ եկեղեցականի մը նկատմամբ „Ասիոյ“ ըրած ծանր հրատարակութիւնները գանգատի նիւթ ըրած ժամանակ, ուրիշ բարձրաստիճան եկեղեցականի մը դէմ լրագրացոմանց ըրած անլուր հայհոյութիւններուն և պժգալի թշնամանաց աչք գոցելու տխուր տեսարանը կընծայէ, որ ներուի մեզ ըսել, անաչառ արդարասիրութեան փորձ մըլլալէ, հեռի է։“

Բրավօ, „Մասիս“ լրագիր, դուք կատարելապէս յայտնվեցաք....

ՆԱՄԱԿ ԳՕԹԱՅԻՑ

Նոյեմբերի 1-ին

Այն օրից, երբ մարդկութիւնը զգաց հարկաւորութիւն իւր ննջեցեալներին թաղել գետնի մէջ, այն ժամանակից մարդիկը սկսեցին պառել մի ազդու ապացոյց մահի, որով կարողանային անսխալ որոշել մահվան նշանները, չլինէ թէ սխալմամբ թաղեն կենդանի մարդուն. Ի հարկէ այս երկիւղն իզուր չէր, որովհետև պատահում էին ամենայն տեղ այդպիսի դէպքեր՝ երևակայեցէք, այն հիւանդի դրութիւնը, որ ուշքից զրկված, ինչպէս ննջեցեալ թաղվում է և յանկարծ նա զարթնում է մութ և խոր գերեզմանի մէջ... Ես չեմ կարող իմ երևակայութեանս մէջ գտնել մի այնպիսի օրինակ, որի հետ կարողանամ հաւասարել այդ զարհուրելի դրութիւնը.

Շատերը լսած կը լինեն զանազան պատմութիւններ այդ տեսակ դիպվածների մասին. Պատահել է, որ նոր թաղած ննջեցեալի գերեզմանից լսել են ձայներ, աղաղակներ. մարդիկը վախից փախել են գերեզմանատնից և գնացել են ծեր մարդկերանց պատմելու. Եւ երբ աւելի համարձակ մարդիկ եկել են ու գերեզմանը քանդել,—շատ անգամ գտել են թաղած մարդու դրութիւնը փոխված. նա պառկած էր դագաղի մէջ կամ մի կողմի, կամ երեսի վրա, նրա ձեռները և մատները յուսահատութիւնից կծած էին և արիւնաթաթախ,—և ճշմարիտ, որ արդէն հաստատ կերպով մեռած...

Եթէ ամեն մի ընթերցող այս իմ գրածս կարդալով երևակայէ իրան այս դրութեան մէջ,—պէտք է սարսափէ և աշխատէ օգնել բանիւ և գործով այն ողորմելի և անօգնական զոհերին, որ անում է ամենայն տեղ անկիրթ մարդկութիւնը. Զանազան տէրութիւնները զանազան ժամանակներում տուել են օրէնքներ և նշանակել են ժամանակ թաղման համար. Եթէ յիշենք թէ ինչպէս անզգոյշ են մեռեալներին թաղելու մասին մեզանում, Կովկասում, պէտք է խոստովանենք որ ըստ մեծի մասին այդ կանօնները չեն կատարվում, մանաւանդ գիւղերում և մանաւանդ թուրք ազգաբնակութեան մէջ.

Վերջապէս կատարել օրէնքը և պահել ննջեցեալին տան մէջ քանի մի օր,—դա մի դժուար բան չէ...

Նշանները, որոնցով կարելի է գտնել ճշմարիտ մահի պատկերը, հետևեալն են՝

1) Շնչառութեան դադարելը
2) Սրտի զարկելու դադարելը.
3) Մարմնի սառչելը ընդհանրապէս.
4) Աչքերի պղտորվելը (ինչպէս ասում են մեզանում).
5) Անդամների չորանալը (փետանալը) սկզբից այնպէս, որ անդամները շատ դժուարութեամբ են ծալվում և ինչպիսի դրութիւն տալիս ես, այն դրութեանն էլ մնում են.
6) Այս չորանալուն հետևում է ընդհանրական բոլորովին թուլութիւն անդամների.
7) Կապոյտ գոյնով զանազան ձևերի և մեծութեան բծեր մարմնի վրա, մանաւանդ այն տեղերին, որք տակի կողմն են, օրինակ մէջքի վերա և այլն.
8) Վերջին ժամանակս Փարիզի ակադէմիայի առաջարկութեամբ Ֆրանսիական բժիշկներից մինը հետազօտեց այդ հարցը և գտաւ, որ եթէ մի ննջեցեալի մատը բաւական պինդ կապեն թելով, այն մատի գոյնը և հաստութիւնը չի փոխվի, իսկ եթէ մարմնի մէջ կայ դեռ կեանք, այն ժամանակ մատը մաւի և կարմիր գոյն է ստանում և հաստանում է (ուռչում է).
9) Ամենագլխաւոր նշանն է մահվան՝ մարմնի քայքայվելը և ծանր հոտի արձակելը.

Տեսնելով այս բոլոր նշանները, կարելի էր ասել, որ երկիւղ չը կայ այլ ևս կենդանի մարդիկ թաղելու մասին, մանաւանդ Եւրօպայում, բայց և այնպէս այստեղ արդէն շատ տարիներ կան որ աշխատել են այդ հարցին մի հաստատ վճիռ տալ.

Ահա ինչ հետևանքի են հասել, գոնէ Գերմանիայում. Ես կը նկարագրեմ մեր հարցի վերաբերեալ դրութիւնը Գօթայում, ուր ես այդ հարցը ինքս անձամբ աշխատել եմ հետազօտել.

Գեղեցիկ և շատ ծառերով զարդարուած գերեզմանատան մէջտեղ կայ շինած մի մեծ տուն, որ բաղկացած է մի մեծ և մի քանի այլ փոքր սենեակներից, որոնց դռները բացվում են մեծ սենեակի մէջ. Վերևի յարկում այս տան մէջ կայ բնակարան գերեզմանատան վերակացուի համար, որ պէտք է փոքր ի շատէ տեղեկութիւն ունենայ բժշկական գիտութենից. Ննջեցեալը դրվում է այն յիշված փոքր սենեակներից մէկի մէջ և նրա մատի վրա հագցնում են մի օղ, որից կապված է մի թել. Այդ թելը միացած է մի զանգակի հետ, որ գտնվում է վերակացուի սենեակում. Ահա միջոց, որով կենդանութիւն զգացող մեռելաման հիւանդը կարող է ճշմարտապէս ազատվել մահից. Այս տունը անվանվում է մեռեալների տուն (Todtenhaus). Ննջեցեալը այդ տան մէջ մնում է երեք օր և երեք գիշեր, չը հաշուելով այն օրը, երբ մեռել է, ուրեմն համարեա չորս օր. Այսպիսի խելացի և մարդասիրական միջոցով մարդիկ բոլորովին ապահովվում են, և երկիւղ չունեն, որ կարող են կենդանի թաղվել. Ինչպէս այս քաղաքում, նոյնպէս և ամբողջ Գերմանիայում սա ընդունված և հին սովորութիւն է արդէն.

Այս հարցի մասին ձեր լրագրին նամակ գրելու նպատակս էր դարձնել այս խնդրի վրա այն անձանց ուշադրութիւնը, որոնցից կախումն ունի անել և մեր մէջ այդպիսի կարևոր կարգադրութիւն.

Իմ կարծիքովս դա կարող էր կատարվել շատ հեշտութեամբ մեր հոգևորականութեան ձեռքով. Ի հարկէ մեզանում հարկաւոր կը լինէին քանի մի փոփոխութիւններ, տեղային դրութեան և սովորութիւններին համեմատ, որոնց վրա յոյս ունեմ խօսել մի այլ անգամ.

Բժշկապետ Գ. Քուչարեանց

ՆԱՄԱԿ ՍՏՐԱԶԲՈՒՐԳԻՑ

Հոկտեմբերի 17.

Ինչքան և անհաճելի լինէր Ֆրանսիացիներին և Ֆրանսիասէրներին այն ճշմարտութիւնը որ Էլզասը ընդելացաւ գերմանական տիրապետութեանը, բայց հարկաւոր է քանի մի շաբաթ մնալ Ստրազբուրգի մէջ, այդ ճշմարտութիւնը խոստովանելու համար. Էլզասցիները այս րօպէիս իրանց ապահոված են համարում անդադար սպառնացող պատերազմից, որի երկիւղի տակ նրանք ֆրանսիական տիրապետութեան ժամանակ գտնվում էին. Եւ ամեն անգամ երբ Նապօլէօնի ժամանակ հօրիզօնի վրա երևում էին սև կէտերը, հողի սեփականութեան արժէքը Էլզասում ընկնում էր 25 պրօցէնտով. Գուցէ Վեստֆալեան խաղաղութենից յետոյ դեռ երբէք Էլզասը չէր վայելում այդքան ապահով նիւթական և բարոյական դրութիւն. Քիչ չաժէ ազատ քաղաքային ինքնավարութիւն վայելել, քաղաքական ամուսնութիւն ունենալ, էլ չենք խօսում անկողմնապահ ընդհանուր զինուորագրութեան օրէնքի մասին, և այն բանի վրա թէ որքան յարմարութիւն ունէ, երբ պաշտօնական կեանքում և դատաստանների մէջ կարելի է մայրենի լեզու գործածել. Էլզասցիք երբէք չը կարողացան իրանց լիովին սեփականել ֆրանսիերէն լեզուն և ֆրանսիացիների կողմից նրանց արտասանութիւնը միշտ ծաղրացութեան առարկայ էր լինում. Ֆրանսիացիք նրանց անդադար ծաղրում էին և իրանց ընտանեկան և հասարակական կեանքի եղանակի, իրանց քաղաքական համոզմունքների, իրանց բընաւորութեան պատճառով. Այդ բոլորը միտն են բերում էլզասցիք միայն այժմ, երբ մտան գերմանական տիրապետութեան տակ. Այն տեսակ մարդիկ ինչպէս Էրկման-Շատրիան, որք իրանց գրվածների մէջ քարոզում էին էլզասցիներին ատելութիւն դէպի գերմանացիք, չեն մտածել որ

շատ անգամ մարդու համակրութեան և հակակրութեան զգացմունքի մէջ գլխաւոր դերն են խաղում նրա նիւթական օգուտները․․․ Եթէ քանի մի տարի անցնի մինչև որ նոր պատերազմ լինի Ֆրանսիայի և Գերմանիայի մէջ, շատ կարելի է որ էլզասցիք, փոխանակ հին տիրապետողներին ձեռք մեկնելու, կը յայտնեն իրանց ոչ ֆրանսիացիք․ Չը պէտք է մոռանանք որ դեռ չորս տարի է որ Գերմանիան տիրապետել է այդ երկիրը։

Եւ ճշմարիտ զարմանալի է թէ այդ կարճ միջոցում ինչքան առաջադիմութիւն արաւ այստեղ գերմանական ազդեցութիւնը․ Էլզասցիների թիւը, որք գերմանական կողմն են բռնում, օրից օր աճում է․ Եւ այդ գործի աջողվելուն նպաստում է մանաւանդ բարձր շրջանների մէջ տարածված լրտեսական ոգին․ Էլզասի բարձր շրջանի պարոններ և տիկիններ լրտեսում են նրանց, որք գերմանական համակրութիւններ ունեն, հալածում են նրանց, սպառնում են անգամ անանուն նամակներով և այլն․ Եւ սորա հետևանքն այն է թէ շատերը էլզասցիներից, որք կամենում էին սըրտով հաւատարիմ մնալ ֆրանսիական գործին, դառնացած թողնում են ֆրանսիական բանակը և անցնում են Գերմանիայի կողմը։

Այս բոլորը ասելուց յետոյ, անկողմնապահութիւնը պահանջում է խոստովանել որ և Գերմանիայի կողմից շատ սխալներ եղան, շատ անզգուշութիւններ կատարվեցան․ Գերմանական տիրապետութեան հետ միասին մտան Էլզաս քանի մի անձինք, զանազան դասերի և պարապմունքների, Գերմանիայի զանազան նահանգներից․ Այդ տեսակ անձինք, որք դժբաղդաբար ամեն ազգի մէջ կան, կամ իրանց չափից դուրս մեծ ազգամոլութեամբ, կամ իրանց արհամարհական վարմունքով վրդովեցրին շատերի սրտերը և աւելի վնասեցին Գերմանիայի խաղաղ ներգործութեանը Էլզասի վրա․ Այդ երևոյթները իրանց վրա կառավարութեան ուշադրութիւնը դարձրին և ստիպեցին նրան խիստ միջոցներ գործ դնել քանի մի անպիտանների դէմ․ Նորերումս Ստրասբուրգի նահանգապետը խստութեամբ պատժեց քանի մի ողորմելի երաժիշտ և երգիչ գերմանացիներին, որք օգուտ քաղելով ազգամոլութեան զգացմունքից, թոյլ էին տալիս իրանց զանազան ծաղրական և անվայել երգեր երգել ֆրանսիացիների դէմ ժողովրդական սրճարաններում․ Նոյնպէս պատժվեցան և այնպիսիներ, որք Ֆրանսիայի դէմ ծաղրական պատկերներ էին ծախում․ Առհասարակ սկսում են ուշք դարձնել զանազան դատարկաշրջիկ և ժողովրդին բարոյապէս և նիւթապէս հարստահարող և նրան վրդովող մարդիկների վրա․․․ Գերմանական կառավարութիւնը հասկանում է, որ այդ տեսակ չափից դուրս ջերմեռանդ գերմանական ազգասէրները, կամ աւելի լաւ է ասեմ՝ ազգամոլները կարող են միայն ամօթ բերել Գերմանիային, արգելք դնելով նոր նուաճված նահանգի կանոնաւոր և խաղաղ գերմանացնելու գործին։

Դ․ Ն․

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզում արդէն սկսվել են կենդանի արևելեան լեզուների դպրոցի մէջ դասախօսութիւնները․ Հայոց լեզուի պրոֆէսոր, պ․ Դիւլօրիէ կը կարդայ շաբաթը երեք անգամ (երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ օրերը), ժամը $10^1/_2$․ Նրա դասախօսութեանց առարկայ կը լինին հայոց քերականութեան սկզբունքները համեմատական ձևով։ Այդտեղ նա կը մեկնի հին հայոց լեզուից՝ Մխիթար Գօշի հայոց քաղաքական և կրօնական օրէնսգրութիւնը, իսկ նոր լեզուից՝ պ․ Մ․ Մինասեանցից հրատարակված ժողովրդական բանաստեղծութիւնների հաւաքածուն․ Սորանից յետոյ պ․ Դիւլօրիէ պիտի անէ մի շարք դասախօսութիւնների, արդեան Հայաստանի քաղաքական և առևտրական աշխարհագրութեան մասին․

***

Ֆրանսիական „Soir“ լրագրում կարդում ենք, որ հոկտեմբեր ամսին Մարսէլի մէջ բռնվեցան ոստիկանութեան այն բաժնից, որ մասնաւորապէս պաշտօն ունի հսկել այդ քաղաքում գտնվող օտարականների վրա, երկու անձինք՝ մինը հայ-ռուսաստանցի, միւսը ֆրանսիացի, որք դիտաւորութիւն ունէին ռուսաց սուտ թղթեր և սուտ թղթադրամ շինել․ Հայի անունն է, ինչպէս հաղորդում է լրագիրը, Մելքօն Շահնազարեանց, իսկ ֆրանսիացու՝ Անրի Դարնիէ․ Երկուսն էլ կալանաւորված են ոստիկանութեամբ․

***

Ախալքալաքից գրում են մեզ՝ Նորերումս տեղային մի յիմար սովորութեան զոհ գնաց մի գիւղացի երիտասարդ․ գիւղերում սովորութիւն է, որ նշանուած աղջիկներից ի բաց, որք իրեանց նշանուած օրից սկսած ենթարկվում են երկարատև լեզուակապութեան, նշանուած տղայքն ևս չեն համարձակւում, մինչև իրեանց պսակուելը կամ աւելի խօսել իրեանց աներոջ հետ, նոյնպէս չեն կարող ազատօրէն գնալ աներոջ տունը և տեսնուել իրեանց նշանածի հետ․ Է․․․ գիւղում մի նշանուած երիտասարդ գիշեր ժամանակ գնում է թաքուն իւր նշանածին տեսնելու, դորա համար գնում է նա իւր նշանածի տան կտուրի վերա, որ նշանածի ձայն տայ, իւր սրտի սիրածին բանալ դուռը, իսկ եթէ այդ չը յաջողուի, գոնէ երդիքից—կտուրի լուսամուտ—խաւարի մէջ մի քանի րոպէ հեռուից խօսակցի և դորանով բաւականանալ․ Հէնց այդ ժամանակ աղջկայ հայրը պատահմամբ դրսից տուն գալու ժամանակ, նկատում է իրեանց կտուրի վերա մի մարդ, մօտենալով նորան հարցնում է նորա ով լինելը․ խեղճ երիտասարդը ամաչելուցը և տեղային յիմար նախապաշարմունքին հետևելով, չէ կարող պատասխանել իւր աներոջ հարցմանը և սկսում է փախչել․ աղջկայ հայրը՝ կարծելով թէ գող էր, իսկոյն նորա քամակից գցում է իւր ձեռքում եղած ահագին փայտը, որը դիպչելով իւր փեսայի գլխին՝ սաստիկ վիրաւորում է նորա գլուխը․ Խեղճ երիտասարդը մի քանի օր չարչարուելուց յետոյ, մեռնում է իւր աներոջ ընծայած հարուածից։

***

Պ․ Կարապետ Ջալալեանը Երևանից խնդրում է մեզ տեղ տալ մեր լրագրի մէջ հետևեալ տողերին՝ „Պարոն Ա․ Կամսարականի „Մշակի“ 43 համարում յայտնած շնորհակալութիւնն անշուշտ կընդունվի, ըստ որում այդ սրտի դրամը շատ գործածական է մեր հասարակութեան մէջ։ Բայց եթէ շնորհակալութիւններ յայտնող քանի մի ապահովված պարոններ բարեհաճէին իրանց լիքն քսակից 6 կամ 10 րուբլ շնորհել Երևանի գրադարանին և ուրեմն օգնէին այն երիտասարդների գործին, որոնց վրա մեծ տպաւորութիւն է գործել Դարաչիչագից հաղորդած լուրը, համարձակվում եմ կարծել որ աւելի լաւ կը լինէր, քան թէ կարդացող չքանի աչքերին թող փչելն“։

***

„Русскій Міръ“ լրագիրը պատմում է հետևեալ գանգատը Ս․ Պետերբուրգի հինգերորդ բաժանման հաշտարար դատաւորի մօտ․ Մի աղախին, Նիկիֆօրօվա անունով, ծառայելով Ս․․․ ընտանիքի մէջ, մի ընծայ էր ստացել Ս․․․ տիկնոջից․ Ընծայ ստանալով աղախինը գնաց տիկնոջ մօտ շնորհակալութիւն յայտնելու և համբուրեց նրա ձեռքը․ Քանի մի ժամանակից յետոյ տանտիկինը անբաւական լինելով իր աղախնից, արձակեց նրան և յետ առաւ ընծան․ Աղախինը պահանջում է հաշտարար դատաւորից որ սա վճռի, թէ տիկինը որ իր ընծան յետ է առել, յետ տայ նրան իր ձեռքի համբոյրը, այսինքն իր կողմից էլ համբուրի աղախնի ձեռքը․ Հաշտարար դատաւորը առանց հետևանքի թողեց աղախնի գանգատը․

***

Ստրասբուրգի համալսարանական շրջաններից գրած մասնաւոր նամակից տեղեկանում ենք, որ պ․ պ․ Բէնէկէ և Գրօթ պրոֆեսորների ղրդմամբ, դէպի Ստրասբուրգի համալսարան կանչվեցաւ կըրկին մի նոր պրոֆֆեսոր պ․ Բօզէնբուշ գէօլօգիայի մի մասից դասախօսութիւններ կարդալու և բացի սորանից Վօգեզ լեռներ գիտնականապէս հետազօտելու համար կազմվեցաւ մի ընկերութիւն պ․ Բօզէնբուշի առաջնորդութեամբ․ Նամակագիրը աւելացնում է, որ այժմ Ստրասբուրգի համալսարանը մինէրալօգիական-գէօլօգիական գիտութիւնների կողմից ամենակատարեալ կարող է համարվել Գերմանիայում և ձգում է դէպի իրան շատ երիտասարդներին որոնք իրանց նուիրել են այս մասնագիտութեան։

***

Մենք լսում ենք, որ Ներսիսեան դպրոցի վաղեմի աշակերտներից ոմանք, մեծապատիւ Օնանովի յորդորելով, հաւաքում են մի նշանաւոր գումար դպրոցի յիսնամեայ յոբելեանը կատարելու․ Արդարև, այդ երախտագիտութեան մի ազնիւ արտայայտութիւն է դպրոցի սաների կողմից դէպի այն հիմնարկութիւնը, որ նոցա մտաւոր և բարոյական կրթութեան կայարանն եղել է․ Բայց աւելի արդիւնաւոր կը լինէր այդ ձեռնարկութիւնը, երբ յօբելեանի տարեհանդէսի հետ պատուելի սաները կը միացնէին մի իրական յիշատակ․ Այսինքն, փոխանակ հաւաքուած գումարը հանդէսի արտաքին շքեղութեան համար գործ դնելու, ընծայէին դպրոցին, որպէս զի նորա տոկոսով յանուն յօբելեանի մի աշակերտ ուսանէր Գերմանիայում․ իսկ յօբելեանի հանդէսը թող կատարուէր, որքան կարելի է, համեստ կերպով․ Որովհետև, ճառերը, կերցէները, փրփրուն գինիքը, թէև ազդու և հոգեզուարճ բաներ են, բայց նոցա յիշատակը և ազդեցութիւնն երկարատև չէ․ իսկ այդպէս, որպէս մենք ենք առաջարկում, մինչև երկրորդ յօբելեանը՝ յիսուն տարուայ միջոցում՝ տասն աշակերտներ համալսարանական բարձր ուսում կառնէին այն գումարով։

***

Վիւրցբուրգ գերմանական քաղաքից գըրում են մեր լրագրին, որ այդ քաղաքի համալսարանում կայ 9 հայ ուսանող, որք պարապում են բժշկութեամբ և բնական գիտութիւններով։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ТИФЛИССКІЙ КОММЕРЧЕСКІЙ БАНКЪ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿ

Մինչև մի նոր փոփոխութիւն հոկտեմբերի 28-ից

ՎՃԱՐՈՒՄ Է

1. ՄՈՒՐՀԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ա․ Մինչև 6 ամիս	9%
բ․ „ 9 ամիս	$9^1/_2$%

2. ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԸՆԹԱՑՈՂ ՀԱՇԻՒ

ա․ Ապահովված մուրհակներով	$9^1/_2$%
բ․ „ տոկոսաբեր թղթերով	8%

3. ՓՈԽ ՏՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՎ ՏՈԿՈՍԱԲԵՐ ԹՂԹԵՐՈՎ ԱՊԱՀՈՎԱԾ

ա․ Պետական բանկից ընդունվող	7%
բ․ „ „ չընդունվող	8%

4. ՓՈԽ ՏՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՎ ԱՊՐԱՆՔԻ ԳՐԱՒԱԿԱՆՈՎ

ա․ Պահեստների մէջ գտնվող	$9^1/_2$%
բ․ Ճանապարհի վրա	10%

5. ՍՕԼՕ-ՄՈՒՐՀԱԿՆԵՐՈՎ

ա․ Ապահոված տոկոսաբեր թղթերով	8%
բ․ Պայմանաժամաւոր պօլուձնանիրով, հիմնված առևտրական գործերի վրա	$9^1/_2$%

Կօմմիսիաների համար $^1/_2$ մինչև 2%

2 (2)

Առևտրական տուն ԵՂԲԱՐՑ ԱԼԹՈՒՆՃԵԱՆ, բացեց Թիֆլիսում Կրուպինսկայա անուանված ալիւրի պահեստ սեփական գործարանից Դոնի մէջ։

Այդ առևտրական տունը արդէն 40 տարի է որ գոյութիւն ունէ և 14 տարվայ ընթացքում շարունակ հայթայթում է ալիւր ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒՀՈՒ պալատը Լիվադիայում։

Այդ ալիւրը, որ մի հռչակ անուն ստացած է ինչպէս ամբողջ Դոնի մէջ, նոյնպէս Օդէսայում և արտասահմանում,—Կ․ Պօլսում և Լոնդոնում, համեմատաբար արժան լինելով Սարատովի ալիւրից, մի և նոյն ժամանակ գերազանց է այդ վերջինից իր թէ սպիտակութեամբ և թէ այլ արժանաւորութիւններով։

Ծախվում է իմ պահեստի մէջ, Ալէքսանդրօվսկի փողոցում, Խօսրօէվի տան նորոգված խանութների շարքում, թէ օպտով (մեծ քանակութեամբ), թէ առանձին պարկերով, իւրաքանչիւրը 5 պուդ կշռով։

Կ․ Օ․ ԱԼԹՈՒՆՃԻ

2 (5)

Դուրս եկաւ պ․ Ղազարոս Աղայեանցի գրքոյկը «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՆՋԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ»․ Գինն է՝ Ռուսաստան 25 կոպ․ Թիւրքիա 1 ֆրանկ։ Գնել ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմելու՝ Թիֆլիսում „Մշակի“ և „Մեղուի“ խմբագրութիւններ, պ․ պ․ Վարդանեանի և Միսմանի գրավաճառանոցներ և պ․ Աբգար Յովհաննիսեանին։ Ալէքսանդրապօլ՝ պ․ Դ․ Աղայեանցին․ Ախալցխա պ․ Գ․ Բարխուդարեանին և Կ․ Պօլիս „Մասիս“ խմբագրութեանը։

1 (2)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖՕՏՕԳՐԱՖ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆՑԻ

Մի բարեգործական նպատակաւ 14 ռուբլի արժեցող քանակութիւն ֆօտօգրաֆիական պատկերներ այժմս հանում եմ 6 ռուբլիով, բայց այս սաստիկ աժանութիւն այն անձանց համար միմիայն պիտի լինի, որոնք ձեռք կբերեն իմ տոմսակներէն, որք պատրաստած եմ տեղույս քաղաքական գուբէրնատօրի թոյլատուութեամբ, տոմսակներիս ամէն մի հատի արժէքն է 6 ռ․ ամէն մի տոմսակ գնող իւր վճարած փողի փոխարէն ունէ լիովին իրաւունք դիմել իմ ֆօտօգրաֆիական գործարան հանուել ու ստանալ 6 ռ․ արժեցող մի դիւժին նորաձև ամենաընտիր վիզիտնի կարտօչկէք և ութ ռուբլի արժեցող $^1/_2$ դիւժին կաբինէթնի մեծադիր պատկերներ առանց ոչինչ վճարքի․ Երբ տոմսակներս ամէնքն էլ բաժանվեն, այն ժամանակ 2000 ռ․ պիտի նվիրեմ Տըփխիսոյ սուրբ Նինոյեան և սուրբ Գայանեան օրիորդական ուսումնարանաց․ Ահա իսկ այս նպատակի համար 14 ռ․ արժեցող գործը 6-ի զիջողութիւն արած եմ, որ ամէն պատկեր ցանկացողք հեշտութեամբ բաժանորդ լինեն իմ տոմսակներին, որով կարողանամ կատարել խոստմունքս օգուտ յիշեալ ուսումնարանաց․ Ուստի անշուշտ եմ որ առանց ուշադրութիւն չմնայ յայտարարութիւնս․

Օրով առաջ ձեռք կարելի է բերել իմ տոմսակները պ․ Ծատուրեանցի լամպաի մաղազինում, կամուրջի վրա պ․ Արովեանցի մաղազինում, Արծրունու քարվանսարում պ․ Աբխալամովի մաղազինում և իմ ֆօտօգրաֆիայի գործարանում, որ գտնվում է Դվորցովի փողոցի վրա, Քամոյեանց եկեղեցւոյ դիմաց․

3 (5) Համազասպ Մամիկոնեան

Մի քանի հայ-երիտասարդներ ունենալով վաղուց հետէ կրկնութիւններ (репетиція) մտադիր են հետզհետէ տալ մի քանի ներկայացումներ երաժշտական դահլիճում բարեգործական նպատակներով․

Առաջին ներկայացումը կը տրվի 14-ին նոյեմ․ որից ստացված օգուտի կէսը կը լինի յօգուտ Գայիանեան դպրոցին, իսկ երկրորդ ներկայացումը կը լինի յօգուտ այն գանձանակին, որ պիտի կազմվի քահանաների որբերի կրթութեան համար․

Այս անգամ կներկայացվին 1) Շկօլի վարժապետ, 2) Դալալ Ղազօ, 3) Ջաւէշտ և 4) Քաղցածներ․

Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ պ․ Զ․ Գրիգորեանի գրատանից, պ․ Ծատուրեանցի լամբի մաղազինում և սոյն թատրոն ներկայացնողներից․

Մօտ օրերումս արդէն կը վերջացնենք „Истинныя средства для достиженія и сохраненія здоровья“ գրքի հայերէն թարգմանութիւնը․ Սորանով յայտնում ենք մեծապատիւ հայ պարոններին, որ օգնեն այս գրքի տպագրութեանը դրամական կողմից․ Գրքի գինն է 70 կոպ․ ստորագրվող ցանկացողքը կարող են դիմել գրավաճառ պ․ Ա․ Ղնդիփաճեանցին․

Գ․ Շահվէրդեանց և Յ․ Աստուածատուրեանց․

ՕՐԱՑՈՅՑ 1875 Թ․

Փոքրադիր

Ծախվում է Թիֆլիսում Վարդանեանցի և ընկ․ գրավաճառանոցում․ Գինն է 12 կոպէկ․

2 (3)

Дозволено Цензурою, 13 Ноября 1874 г. Тифлисъ Типографія Меликова и К° Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ